

MAKEDONYA YÖRÜKLERİNDE HALK MİMARİSİ GELENEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

*Mahmut DAVULCU***

ÖZET

Halk mimarisi, yaratıcısı olan halkın ihtiyaçlarına göre şekillenip biçimlenen, toplumun yaşam tarzını, ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini en yalın biçimde ortaya koyan kültürel bir olgudur.

Endüstri devrimi ve hızlı toplumsal değişim, her alanda olduğu gibi mimarlık konusunda da köklü değişiklikler yaşanmasına neden olmuş, inşaat teknolojisi ve malzemelerinde büyük yenilikler meydana getirmiştir. Bununla birlikte özellikle kırsal kesimde halk mimarisi ve geleneksel mimarlık bilgisi kısmen de olsa yaşatılmaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasımızın bir parçasını oluşturan halk mimarimizi korumak ve gelecek nesillere aktarmak hem toplumsal bir görev hem de kültürel bir gerekliliktir. Korumanın ilk adımı ise tespit çalışmaları yani halk mimarisi ile ilgili araştırmaların yapılmasıdır.

XIV. yüzyılda Osmanlılarca fethedilen ve Osmanlı idaresi tarafından Anadolu'dan getirilen Yörük ve Türkmenlerle iskân edilen bugünkü Makedonya topraklarında Türk kültürü ve kültürel mirası her türlü olumsuz koşula rağmen ayakta durmaktadır. Makale, Makedonya Cumhuriyetinde gerçekleştirilen alan araştırmasında yapı ustalarından elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmış olup yöreye has halk mimarisinin kültürel ve geleneksel boyutlarıyla analizini içermektedir.

Yapılan araştırma ve elde edilen bilgiler, bu bölgede mevcut halk mimarisi olgusunun Türkiye'nin kimi yöreleri (Batı, İçbatı ve Güney Anadolu bölgeleri) ile büyük benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Yapı tekniği, mekânsal organizasyon, fonksiyon, iç donanım ve geleneksel mimarlık terminolojisi büyük ölçüde benzeşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk mimarisi, Somut Olmayan Kültürel Miras, Yapı ustalığı, Yörükler, Makedonya.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

**El-mek: mahmut.davulcu@msn.com

A STUDY ON THE TRADITION OF FOLK ARCHITECTURE IN THE YURUKS OF MACEDONIA

ABSTRACT

Folk architecture is a cultural pheomenon which is shaped according to needs of the folk, who creates it, and presents the lifestyle, social relationships, types of production and consumption, beliefs and traditions of the society in the plainest way.

As in every are, the industrial revolution and rapid social change also led to radical changes in the field of architecture and created major innovations in building technology and materials. Besides, folk architecture and vernacular architecture knowledge are, although partly, maintained especially in rural areas. It is both a social task and a cultural neccesity to conserve and hand down to next generations our folk architecture which forms a part of our intangible cultural heritage. The first step of conservation is to carry out evaluation Works, in other words, researches on folk architecture.

Despite all types of negative circumstances, Turkish culture and cultural heritage survive in the current territories of Macedonia conquered by the Ottoman empire in the XIVth century and occupied by the Yuruks and Turcomans who were brought by the Ottoman rule from Anatolia. This article has been prepared in the light of the information obtained through the field work in the Republic of Macedonia and comprises the analysis of the cultural and traditional dimensions of indigenous folk architecture.

The field work resoultts reveal that the folk architecture phonomenon in this area very similar to various area in Turkey (Western, Interior Western and Soughtern Anatolia Region). Building construction techniques, design, function, hardware and traditional architectural terminology most closely resemble each other.

Key Words:, Folk architecture, Intangible cultural heritage, Mastery, Yuruks, Macedonia.

1. Giriş

Bu çalışma Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğüne Makedonya Cumhuriyetinde 2008 yılında gerçekleştirilen saha araştırması neticesinde elde edilen materyal ve veriler ışığında kaleme alınmıştır. Saha araştırmasının amacı kasaba ve köy gibi geleneksel kırsal yerleşmelerde kaybolmakta ve değişmekte olan mevcut mimari değerlerin ve “halk mimarisi” geleneğinin tespiti, belgelenmesi, derlenmesi ve arşivlenmesidir¹.

Sanayi Öncesi Dönemin (Tarım Çağı) kendisine has şartları içerisinde yaratılan ve 19. yüzyılda meydana gelen Endüstri Devrimiyle birlikte yok olmaya başlayan halk mimarisi;

¹ Alan çalışmalarında elde edilen malzeme halkbilime özgü tekniklerle tarafımızca derlenmiş ve değerlendirilmiştir. Makalede yer alan, tüm görsel ve sözlü kaynaklar AEGM Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'ne aittir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

yaratıldığı çağın ve çevrenin sunduğu teknik, malzeme ve bilgi birikimi ile halkın ihtiyaçlarına göre şekillenip biçimlenen; yaratıcısı olan toplumun yaşam tarzını, toplumsal ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini en yalın biçimde ortaya koyan kültürel bir olgudur. Akademik olarak tanımlanabilecek bir eğitim sisteminden ya da yazılı kaynaklardan beslenmeyen bu olgunun oluşumunda en önemli unsur olarak karşımıza çıkan tecrübe ve bilgi birikimi babadan oğula usta-çırak ilişkisi içerisinde kuşaktan kuşağa aktarılmakta, bu da mimariye anonim bir çehre kazandırmaktadır. Estetik ve lüksten çok işlevsel kaygıların ve rasyonel çözümlerin ağır bastığı halk mimarisi; ev, ambar, samanlık, köyodası, çeşme, kuyu, türbe, değirmen, cami, mescit gibi anıtsallıktan uzak; yapılaşları itibarıyla içerisinde yer aldığı iklim, coğrafya ve doğa ile uyumlu eserleri kapsamaktadır. Herhangi bir mimari eserin halk mimarisi kategorisi içerisinde yer almasını sağlayan ölçüt onun adı, tipi, büyüklüğü ya da fiziki olarak bulunduğu yer değildir. Ölçüt, o yapıtın üretilmesi sürecine hâkim olan felsefi düşünce ile yaratıcılarının dünyaya bakış açısıdır. Bundan dolayı halk mimarisi ürünleri merkezi idarenin ya da toplumun ortak eğilimlerinden kopuk elitist sınıfların otorite, güç, zenginlik ve ihtişamlarını simgeleyen; bir parça da olsa "ölümsüzlük iksirinden" pay almayı uman mimari yapıtlardan kesin olarak ayrılır. Endüstriye dayalı yapay malzemelerden ziyade yakın çevrede kolaylıkla ulaşılabilen doğal malzemelerin kullanılmasından dolayı (ormanlık alanlarda ahşap, volkanik bölgelerde taş, bozkırda çamur) ortaya çıkan ürünler de içerisinde yer aldıkları doğaya ve iklime uyumludur.

Halk mimarisi olgusu içerisinde incelenen yapı tipleri arasında konutun kendisine has bir yeri bulunmaktadır. Konut insanların yaşam biçimini, davranış biçimlerini, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman-mekân ilişkilerini, kullanıcılarının özeye ilgili imgelerini, kendini kanıtama ve anlatma eğilimini, tasarım, donatım ve biçimi ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını belirten insan yaşamıyla kenetlenmiş bir olgudur (Gür, 2000:11). Konut; insanoğlunun en net ve bilinçli bir tavırla Neolitik dönemle birlikte üretimine başladığı; barınma, ikamet etme ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı korunma gibi fiziksel ihtiyaçlarla beraber sosyal, kültürel ve duygusal ihtiyaçları da karşılayan; doğumdan ölüme kadar insan hayatının özel anlarının neredeyse tümünün içerisinde yaşandığı maddi bir alandır. Yeryüzünde çağlar boyunca sürekli değişime uğrayan farklı ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla farklı çözümler tasarlanmış bu nedenle farklı kültür, toplum, iklim ve coğrafyalarda birbirinden oldukça değişik plan, tip, estetik ve görünümde konut modelleri ortaya çıkmıştır. Ancak tüm değişim ve dönüşüme rağmen Yeni Taş Çağının kerpiç evleri ile Modern Çağların süper lüks konutları arasında kolaylıkla kurulabilecek sıkı bir bağ mevcuttur.

2. Araştırma Evreni ve Araştırma Yöntemi

Alan araştırması, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Makedonya coğrafyasına iskân edilen Yörüklerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu yerleşim yerleri Makedonya Milli Müzesi ve Marko Cepenkov Folklor Enstitüsü yetkililerinin önerisiyle örnekleme metodu kapsamında tespit edilen ve temsil yeteneği olduğu düşünülen yerleşim birimleridir (Ustorumca İli Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü, Valondova ili Çalıklı Köyü).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Harita: Makedonya Cumhuriyeti (Kaynak: <http://faq.macedonia.org>)

Araştırma sırasında gözlem ve görüşme tekniklerinden yararlanılmış; yapı ustaları ile gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, yerleşim yerlerinde günümüze kadar gelmeyi başarmış olan halk mimarisi ürünleri fotoğraf çekimleri ile belgelenmiştir.

3. Kırsal Yerleşmeler ve Geleneksel Doku

Bir Balkan ülkesi olan Makedonya Cumhuriyeti'nin coğrafi görünümünü yüksekliği 2000 metreyi bulan dağlarla bu dağlar arasında yer alan çöküntü havzalar oluşturur. Ülke, 14. yüzyılda Osmanlılarca fethedilmiş ve Osmanlı idaresi tarafından Anadolu'dan getirilen Yörük ve Türkmenlerle iskân edilmiştir. İskânın en önemli amacı fethedilen bölgelerdeki stratejik topraklar ve yolların güvenliğinin sağlanmasıdır.

Makedonya'da Yörükler tarafından iskân edilmiş olan geleneksel kırsal yerleşmeler geniş aile tipinin yaygın, ekonomisinin ise büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu yerleşim merkezleridir. Bu merkezlerde genellikle "toplular yerleşim tipi" karşımıza çıkar. Yerleşim yerleri cami, köy odası ve çeşme gibi yapılarla bakkal, kahvehane gibi dükkânların bulunduğu bir çekirdek bölge etrafında kuruludur. Yerleşme deseni coğrafi özellikler, topografya ve su kaynakları gibi etmenlere göre spontane olarak kendiliğinden meydana gelmiş olup herhangi bir planlama ve tasarım söz konusu değildir. Yerleşim yerleri içerisindeki sirkülasyon belirli bir düşünce ve planlama sonucu meydana getirilmeyen düzensiz yollarla sağlanmıştır.

Fotoğraf-1: Yüksek Mahalle-Geleneksel doku (AEGM Arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Fotoğraf-2: Çalıklı Köyü-Genel görünüm (AEGM Arşivi)

4. Geleneksel Konut Mimarisi

Makedonya Cumhuriyeti topraklarında bulunan Yörük yerleşmelerinde karşımıza çıkan geleneksel konutlar tek ya da iki katlı olarak tasarlanıp inşa edilmiş olan yapılardır. Tasarım açısından köy evleri ile kasaba evleri arasında büyük bir fark bulunmamaktadır. Yalnızca kasabalarda karşılaşılan zengin işçilik köylerde yerini daha sade, basit ve fonksiyona dönük bir tavra bırakmıştır. İşlev, plan şeması ve mekânsal organizasyon hemen hemen birbirinin tekrarıdır.

Fotoğraf-3: Dedeli Köyü-Geleneksel konut (AEGM Arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Fotoğraf-4: Konce Kasabası-Geleneksel konut (AEGM Arşivi)

Fotoğraf-5: Dedeli Köyü-Geleneksel konut (AEGM Arşivi)

Fotoğraf-6: Dedeli Köyü-Porta adı verilen avlu kapısı (AEGM Arşivi)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Evler bir avlu (**avli**) duvarı içerisindedir ve bu avlu içerisinde samanlık, ambar, tuvalet gibi çeşitli müştemilat yapıları yer alır. Avlu duvarından içeriye **porta** adı verilen çift kanatlı büyük kapılarla ulaşılır.

En eski konut tipi tek katlı olanlardır. Bu konutlar hayvanlarla insanların neredeyse iç içe yaşadıkları oldukça arkaik karakterde yapılarıdır. Benzerlerini Anadolu'da da tespit edebildiğimiz ve **yerevi** adı da verilen bu arkaik yapılarda insan yaşamına ayrılan bölümle hayvanlara ayrılan bölüm arasında yalnızca seviye farkı bulunmaktadır². Kırsal kesimde tespit edilen bir başka konut tipi ise **koca ev** veya **koca içeri** adı verilen büyük bir mekânla onun önünde yer alan dış sofa (**ayat**) ve odalardan müteşekkil olan örneklerdir. Koca içeri günlük hayatın büyük bir kısmının geçirildiği çok işlevli bir mekândır. İçerisinde ocak bulunan bu mekânda ayrıca ahşaptan büyük bir hububat sandığı ile dokuma tezgâhı bulunur.

Fotoğraf-7: Kızıldoğan Köyü-Koca içeri adı verilen mekân (AEGM Arşivi)

Fotoğraf-8: Konce Kasabası-Oda içerisinde yüklük dolabı (AEGM Arşivi)

²“Osmanlı zamanından kalan evlere yetiştirm ben, birez yüksek, nerde insanlar yaşar, birez daha yüksek. Daha alçağında aynı evde ayvanlar var, aynı kapıdan girilir. Aynı yerden insan da girer hayvan da. Bi tarafta kendi ama insanların yaşadığı yer birez daha yüksek. Bi taraftı alçak, insanların yaşadığı yer daha yüksek.” (K.K.: Süleyman İsmailov).

“Çok ailesi olan iki gata fazla geçarımış, anay evlere. Ama kimin azınımış onlar da yerevleri yaparınımış. Tek gat.” (K.K.. Ahmet Abdül).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Bu konut tipinin terk edilmesinden sonra bölgede iki katlı konutlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bununla birlikte tek katlı konutların yapımı da devam ettirilmiş, ancak insanlarla hayvanların yaşadıkları birimler birbirlerinden kesin olarak ayrılmış ve evi meydana getiren çeşitli mekânlar bir avlunun etrafında yer alacak şekilde konumlandırılmıştır.

Fotoğraf-9: Kızıldoğan Köyü-Oda içerisinde görünüm (AEGM Arşivi)

Anay olarak adlandırılan iki katlı konut tipinin kırsal bölgede yerleşmesi ve yaygınlaşması daha çok 20. yüzyıl içerisinde gerçekleşmiştir. İki katlı konutların zemin kat planları ile üst kat planları birbirinden tamamen farklıdır. **Anayaltı** olarak da adlandırılan zemin katlar genel hizmetler, hayvancılık ve depolama amacıyla kullanılmış, üst katlarda tümüyle yaşama alanı olarak değerlendirilmiştir. Alt katta yer alan ve büyükbaş hayvanların barındırıldığı mekân **avır**, **avur** ya da **hizbe** olarak adlandırılır³. Bu mekân içerisinde yer alan ahşap yalıklar (**yasla**, **ağır**, **ahır**) hayvanların yem yemesi içindir. Üst katta **anay** ya da **ayat** olarak adlandırılan sofa mekânı ile odalar yer alır. **Anay** olarak adlandırılan sofa mekânı önu açık, daha çok sıcak mevsimlerde kullanılan, günlük hayatla ilgili çeşitli aktivitelerin yerine getirildiği ayrıca ev içerisinde sirkülasyonu sağlayan çok fonksiyonlu bir birimdir⁴. Oda sayısı ailenin büyüklüğüne ve ekonomik durumuna göre değişir. Odalar ev içerisinde hayatın idam ettirildiği esas mekândır. Çok işlevli olan bu mekânların içerisinde günlük hayata dönük ihtiyaçlara cevap veren bir takım mimari öğeler mevcuttur. Oda içlerinde yer alan ve genellikle bir dolap şeklinde karşımıza çıkan yıkanma mekânları **amamlık** olarak adlandırılmaktadır. Bu dolap zaman zaman **yüklük** olarak da değerlendirilmiştir. Odalarda yer alan ve **baca** ya da **ocaklık** adı verilen ocaklar hem ısınma hem de pişirme amacıyla kullanılmıştır.

Konutların iç dekorasyonu son derece sade ve gösterişsizdir. Pencere seviyesinde iç duvarları dolanan ve **sergen** adı verilen raflar evde kullanılan çeşitli araç ve gereçlerin muhafaza edildiği öğelerdir. Mobilyaların yaygınlaşması öncesinde yatma, oturma vb. ihtiyaçlar için hasır ve sedir (**krevet**) benzeri öğeler kullanılmıştır. **Sitol** adı verilen ağaç oturaklar günlük hayatın yanı sıra hamamlık adı verilen banyolarda da işlev görmüştür. Geleneksel hayatın devam ettirildiği dönemlerde yemek yer sofrasında topluca yenir. Yer sofrasının kullanımı bugün de geniş ölçüde devam ettirilmektedir. Oda tabanları yerel olarak üretilen halı ya da kilimle döşelidir. Oda içlerinde

³“(Evin) altında yüzde yüz ayvan, çünkü o zamanlar çok soğuk olurmuş, ayvanatı sağda solda koruyamazlarmış, sıcakta dursun deyip ayvanları aşağıda tutarlarmış em de güya evi de ısıtırmış.” (K.K.:Ahmet Abdül).

⁴“Sade üstü örtük, anayın. Kışın oturmayız, soğuk olur, anayda durmayız kışın, içeri kaçarız. Yazın anayda daha fazla dururuz.” (Kaynak Kişi: Osman Recepov).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

yer alan ocaklar, konutlarda ısınmak amacıyla kullanılan en eski mimari öğedir. **Kümbet** adı da verilen sobalar kırsal kesimde 20. yüzyıl içerisinde yaygınlaşmıştır. Yakıt olarak ise tezek ve odundan faydalanılmıştır. **Çıra**, gerek iç mekânda ve gerekse dış ortamlarda aydınlatma amacıyla yüzyıllar boyunca bölgede kullanılan bir aydınlatma gereçidir. **Fener**, **şevk** ya da **lamba** olarak adlandırılan gaz lambalarının kırsal yerleşmelerde kullanılmaya başlanması 20. yüzyıl içerisinde meydana gelmiştir⁵.

5. Müştemilat Yapıları

5.1. Eğrek/Kışla:

Eğrek adı verilen yapılar davar olarak nitelendirilen küçükbaş hayvanların kışın barındırılması amacıyla kullanılmış olan yapılardır. Bu yapılar oldukça alçak kapalı bir mekânla çitle çevrilmiş olan açık bir bölümden oluşur.

Fotoğraf-10: Yüksek Mahalle Köyü-Eğrek (AEGM Arşivi)

5.2. Samanlık/Şupa:

Hayvan yemlerinin depolandığı samanlık yapılarıdır. Taştan ya da kerpiçten basit bir şekilde inşa edilmişlerdir. Yangın tehlikesine karşı avlunun en uzak köşesine yerleştirilen samanlık yapıları ahşap, kerpiç ya da taştan inşa edilen tek mekânlı basit yapılardır.

⁵“Lamba vardı, gazyağı ile: Bi tanesi vardı şevk, bi danesi lamba derdik. Şevk ufaktır. Şevk ufıcık, bunun kaa bi şey. Bi yama parçası koyarlar onun içine, şimdi ordan yakarlarsa yanar hep onda, gazyağı, gazyağı dolduruyoruz. Onun adı şevk.” (K.K.: Osman Recepov).

“Gas lambası vardı. Aynası var, şınlattırır onun var, yokari şeyden sırcadan o şeyi şınlattırır o aynalı. Adam fukaradır, şevk ona, o bir ufak şey, içinde var pamuk fitili, Tenekeden, yokari fitil derler ona fitilciği var gaz azık koyarlar kapacıklı o fitili çıkar. Kuyarsın gazi, ışillattırır. Ama ateş te yanar ocakta. Ateş te ışillattırır çok az. Şevk de yanar. Şevk de ne kaa şınlattır? Çok, çok, çok yaramazı o.” (K.K.: Süleyman İsmailov).

“Vardı lamba bir de fener var. Fener, onu onu, fenerin yani gazyağını koyduğu yer sac yani, metalik yani. Lamba kristal. Onun için lambanın ufag bir şeyi var yani, tam fitil yeri saç yani şeyedir onu mekanizmi var onu yükseltirsin kısarsın falan fıstık, onu kullanırlardı.” (K.K.: Ahmet Abdül).

Fotoğraf-11: Yüksek Mahalle Köyü-Avluda samanlık yapısı (AEGM Arşivi)

Fotoğraf-12: Konce Kasabası-Samanlık (AEGM Arşivi)

5.3. Ağıl:

Küçükbaş hayvanların barındırılmasına mahsus yapılar olan ağıllar avlu kenarında yer alan basit yapılardır. Etrafı çitle çevrili açık bir alanla kapalı bir mekândan müteşekkildir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Fotoğraf-13: Dedeli Köyü-Avluda yer alan ağıl yapısı (AEGM Arşivi)

5.4. Ambar:

Ambarlar tarımsal üretim neticesinde elde edilen çeşitli ürünlerin depolanması ve bozulmasına imkân vermeden muhafaza edilmesi amacıyla kullanılan yapılardır. Evlerin avlularında yer alan bu yapılar genellikle ahşaptan inşa edilmişlerdir.

5.5. Helâ:

Konuta yardımcı yapılardan birisi de tuvalettir. **Kenev** adı da verilen tuvalet yapıları evin bahçesinin bir köşesinde, çok basit ve kaba bir biçimde inşa edilmiş olan genellikle kerpiç yapılardır. Tahtadan ya da taştan yapılmış örnekler de mevcuttur.

Fotoğraf-14: Kızıldoğan Köyü-Avluda yer alan helâ (AEGM Arşivi)

5.6. Kümes

Kümesler kanatlı evcil hayvanların yetiştirildiği, onları zararlı hayvanlara ve iklim koşullarına karşı korumayı sağlayan yapılardır. İçerisinde folluk, suluk, tünek, yemlik gibi öğeler bulunan kümesler genellikle ahşap malzemeden yapılan, birkaç metre kare ebadında küçük boyutlu yapılardır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

5.7. Kuyu:

Su kuyuları yeraltında bulunan su tabakasına ulaşmaya kadar toprağın kazılması ile meydana getirilen yuvarlak ve derin çukurlardır. Derinliği yerine ve arazinin yapısına göre değişir. Kuyunun kazılmasından sonra ustalar kuyunun etrafını gerçekleştirebilecek olan çökmeleri önlemek amacıyla taşla ancak harç kullanmadan kuru duvar şeklinde örer. Kimi yerlerde kuyunun ağzına bilezik adı verilen ortası delik büyük bir taş yerleştirilir.

5.8. Fırın

Fırın yapıları evin ekmek ihtiyacının karşılandığı ve çeşitli kışa hazırlık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yapılardır. Bir kaide ve onun üzerinde yükselen fırın bölümünden oluşur. Malzeme olarak genellikle taş ya da ateş tuğlası kullanılmıştır.

Fotoğraf-15: Konce Kasabası-Fırın (AEGM Arşivi)

6. Ortak Kullanım Yapıları

6.1. Cami/Mescit

Dini mimarlık yapıtları olan cami ve mescitlerin ortak özelliği tek mekanlı, kareye yakın dikdörtgen ya da dikdörtgen planlı, kadınlar mahfili bulunan, kimi zaman bir son cemaat yerine sahip, kırma çatı ile örtülü basit ve tümüyle işlevsel yapılar olmalıdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Fotoğraf-16: Konce Kasabası-Cami (AEGM Arşivi)

6.2. Bunar/Çeşme:

Halk arasında **bunar** ya da **çeşme** olarak da adlandırılan çeşmeler köy halkının temiz su ihtiyacını karşılayan ortak kullanım alanlardır. Bu yapılar su kaynaklarından borularla taşınan içme suyunun depolandığı taş bir su haznesi ile suyu bu hazneden, haznenin önündeki yalağa (**ahır/ağır**) akıtan bir musluk ya da oluktan oluşur. Genellikle köy halkı tarafından ortaklaşa olarak yaptırılan çeşmeler kimi zamansa hayrat olarak inşa ettirilmiştir.

6.3. Köyodası:

Köy odaları geleneksel kültürde, esas işlevi misafir ağırlamak olan yapılar olmakla birlikte bunun dışında köy hayatında bir takım sosyal ve kültürel ihtiyaca da cevap verebilen çok işlevli yapılardır. Bu binalar kırsal kesimde yaşayan insanların içerisinde yaşadıkları yerleşme ve onun meseleleri ile ilgili toplantılar yaptıkları, çeşitli oyunların oynanıp eğlencelerin düzenlendiği sosyal ve toplumsal işlevlere sahip yerlerdir. Yörük yerleşmelerinde karşımıza çıkan köy odaları iki katlı yapılardır. Köyün ortak malı olması nedeniyle Yüksek Mahalle köyünde köyodası yapısı **vakuf** olarak adlandırılır.

6.4. Değirmen:

Yerel olarak **derman** adı verilen değirmenler hububatın su gücüyle çalışan araçlarca öğütülüp un haline getirildiği yapılardır. Genellikle yerleşim yerinden uzakta akarsulara yakın mevkilerde kurulmuş olan su değirmenleri taş malzeme ile inşa edilmiştir. Değirmenin çalışmasını sağlayan su ark adı verilen büyük ahşap oluklarla getirilmiştir. Öğütme işlemi üst üste konulmuş iki silindirik taş arasında gerçekleşir. Alttaki taş sabit, üstteki ise hareketlidir. Öğütülmek istenen buğday taşların üzerinde yer alan tekne içerisine alınır ve düzenli bir şekilde taşların üzerine bırakılır. Üstte bulunan taşın ortasında yer alan delikten geçen hububat iki taş arasında sıkışarak ezilir, un ve kepek haline gelir. Bunlar taşların kenarından dışarıya atılır.

7. Yapı Gereçleri

Geleneksel yapıların inşasında yararlanılan başlıca yapı malzemeleri ahşap, kerpiç, taş, tuğla ve kiremittir. Bunlar yakın çevreden kolaylıkla temin edilebilen içerisinde yer aldıkları coğrafya şartları ve iklime uyumlu doğal malzemelerdir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

7.1. Taş:

Taş, araştırma bölgesinde tespit edilen en yaygın yapı malzemesidir. Özellikle dağ köylerinde birincil yapı malzemesidir. Ova yerleşmelerinde taşın yerini büyük ölçüde kerpiç, tuğla ve ahşap malzeme alır. Karataş ve aktaş olmak üzere iki ayrı taş türü inşaat ustalarının tanınmaktadır. Bununla birlikte daha sıkı ve sağlam bir yapısı olan karataşın kullanımı daha yaygındır⁶.

7.2. Toprak:

Toprak ve toprağın çeşitli türevleri, bölgedeki mimari faaliyetler içerisinde karşımıza çıkan önemli bir yapı malzemesidir. Yapı ustaları toprak ve topraktan elde edilen çeşitli ürünleri duvar örgüsünden örtü sistemine kadar hemen her yerde yaygın bir şekilde kullanmıştır.

Kerpiç malzeme, özellikle ova yerleşmelerinde karşımıza çıkan oldukça ucuz ve yapımı zahmetsiz bir yapı gerecidir. Hemen her tür toprak kerpiç yapımında kullanılmakla birlikte örneğin Konce kasabasında kerpiç kesmek amacıyla **kırmızı toprak** adı verilen bir toprak çeşidi tercih edilir. Kerpiç yapımı temel olarak toprağın saman ve su ile karıştırılıp çığnenmesi işlemine dayalıdır. Samanın kerpiç hamuruna ilave edilmesindeki temel amaç kerpiç tuğlaların çatlaması ya da kırılmasını önleyici bir etki yaratmaktır. Bu samanın belli bir ölçüsü yoktur, usta bunu göz kararı ilave eder. Bir çukur içerisinde hazırlanan kerpiç hamuru mayalanması amacıyla bir gece dinlendirilir, ertesi gün tekrar su ilave edilerek karılır ve düzlük bir alanda kesilmeye başlanır. Usta kerpicingin toprağa yapışıp kalmaması için önce toprağın üzerine bir parça saman döker, sonra kalıbı bunun üzerine yerleştirir ve kürekle kerpiç çamurunu kalıba döker, malayla bastırır üzerini düzeltir, kalıbı hafifçe sallayarak kaldırır, böylece bir kalıp (4 adet) kerpiç kesilmiş olur. Kerpicingin kurumması havanın ve güneşin durumuna bağlı olarak birkaç gün sürebilir. Kuruma işlemi sırasında kerpiçler alt yüz edilir, böylece kerpiçlerin homojen bir şekilde kurumması sağlanır. Kurumasının ardından kerpiçler toplanır, üst üste yığılarak istiflenir ve üstü kapatılır⁷.

Çamur harcı kırsal yerleşmelerde bağlayıcı olarak kullanılmış olan en yaygın malzemedir. Pahalı ve temini zor bir malzeme olan kum-kireç harcının kullanımı ise son derece sınırlıdır. Çamur harcı içerisinde taş ihtiva etmeyen toprağın saman ve su ile karılması yöntemiyle elde edilir. Karışım bir gece bekletilerek mayalanması sağlanır ve daha sonra taş ya da kerpiç duvarlarda uygulanır.

Toprak malzeme geleneksel yapıların iç ve dış sıvasının yapımında da karşımıza çıkar. İnce elenmiş toprağın kıyılmış saman ve su ile karıştırılmasından ibaret olan toprak sıva yapıların iç ve dış sıvasında yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Kirece benzeyen beyaz bir toprak türü ise ince sıva olarak duvarlarda uygulanmıştır.

⁶“Taşı balkandan çıkarırlar onları. Ordan demir topuzı, ştranga derler, demir şeyi böyle demir sopası. onilen söker orden çıkarırsın. Motorle, arabayle, evvelden arabayle taşınırdı. Orda daha yerinde kırılır, ne kaa şey lazım, çünkü kaldıramazsın gene çok avır oldu mi. Kırılır orda getirılır yerine, inşaat yerine, orda dizilir peşin taş, çamurdan yapılır” (K.K.:Süleyman İsmailov)

⁷“...Ona samanın, boyday samanın döküntüsünü yani armanda burada boydayları o zaman döverlerdi... Onun toprağını kazarlarmış, er bi topraktan da olmaz öyle, sığa toprak, yani eline bulaşan toprak ayağına bulaşan toprak, ondan, O samanın döküntülerini de gatarlarmış dağulmasın diye...Sonra kalıpla kesiyor.” (K.K.: Ahmet Abdül)

7.3. Ahşap:

Ahşap malzeme örtü sisteminde, iç döşemede ve duvarlarda hatıl olarak kullanılan bir malzemedir. Meşe ağacı ormanlık alanlara sahip dağ köylerinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Ova yerleşmelerinde yapı ustaları tarafından kullanılan en yaygın ağaç türü ise kavak ağacıdır⁸.

7.4. Tuğla/Kiremit:

Yapılarda çatı kaplaması olarak karşımıza çıkan kiremit (**kara kiremit, oluklu kiremit**) ile ahşap karkas yapılarda dolgu amacıyla kullanılan tuğla, pişmiş toprak kökenli bir malzemedir. Bu malzemeler yerel olarak kiremit ve tuğla üretimi gerçekleştirilen çeşitli merkezlerden satın alınarak kullanılmıştır. Örnek vermek gerekirse Konce Kasabası ahalisi, kiremit ihtiyacını Gabriş isimli bir Makedon köyünden karşılamıştır. Yerel halkın **fırenk kiremidi** adını verdiği fabrika mamulü kiremitler kırsal kesimde 20. yüzyılda yaygınlaşmaya başlamıştır.

8. Yapı Tekniği

İnşaat tekniği; kısaca “mekan yaratma sanatı” olarak nitelendirilen mimarlık faaliyetleri içerisinde, bu faaliyeti gerçekleştirmeye yönelik her türlü yöntem, işlem ve yoldur. Tarihsel süreç içerisinde farklı coğrafya, ülke ve iklimlerde farklı gereç, imkan ve yöntemlerle doğup gelişen mimarlık sanatı; geçmişten günümüze kadar sayısız yapı tekniğinin keşfedilmesi, uygulanması ve çeşitli ürünlerle günümüze ulaşması ile aynı zamanda kültür tarihimize de tanıklık etmektedir.

Makedonya coğrafyasında uygulanmış olan ve yüzlerce yıllık deneyim ve bilgi birikimine dayanan geleneksel yapı tekniklerinin en önemli özelliği bu tekniklerin basitliğidir. İklim, bitki örtüsü, jeolojik yapı, tarihsel geçmiş ve sosyal yapı gibi etkenler bu yapı tekniklerinin oluşumu, gelişimi ve farklılaşması konularında yadsınamayacak bir etki göstermiştir.

Geleneksel yapıların inşasında uygulanan inşaat teknikleri üç ana başlık altında toplanabilir: Yığma kerpiç tekniği, ahşap karkas/dolgu tekniği ve yığma taş tekniği. Ayrıca bu tekniklerin çeşitli varyasyonları da mevcuttur.

Yığma kerpiç tekniğinde yapının taşıyıcı strüktürü ve bölme duvarları kerpiç tuğlaların üst üste istiflenmesi yöntemi ile oluşturulmaktadır. Kullanılan bağlayıcı, içerisine saman katılmış olan çamurdur.

Ahşap karkas/dolgu tekniği uygulanarak inşa edilen yapılarda, binaların taşıyıcı ve bölme duvarları ahşap çatki arasının doldurulması yöntemi ile meydana getirilmiştir. Bir iskeleti andıran taşıyıcı unsurlar ve duvar elemanları basınç ve çekme ile çalışan bir karaktere sahiptir. İskeletin arası kerpiç veya tuğla ile doldurularak iç ve dış duvarlar oluşturulmaktadır. Bu yapı tekniği özellikle ova yerleşmelerinde uygulanmıştır.

Ahşap karkas/dolgu tekniğinin bir çeşitlemesi olan dal örgü tekniği genellikle ara bölmelerin ya da müstemilat yapılarının yapımında uygulanmıştır. Bu teknikte ahşap çatki ince dallarla bir sepet gibi örülmekte ve daha sonra toprak ya da çamurla doldurulmaktadır.

⁸“Varise kavak ağacı kendının, Balkandan keserler oni, el bıçkileriyle parçelerler. Kiriş yapallar, kirişleri... Dağdaki ağaçları onu ilk yez kesersen; ilkbaharda kesersen onun, çürümezmiş o. Kurt ta yemez. Güzde kesersen kurt yermiş, dayanmazmış. Güzde kesersen kurt yer.” (K.K.:Süleyman İsmailov)

“O zamanın şeyleri onlar kormuş meşe ağacı da ama kaliteli değil, kavağa fazla kaçarlar. Çam da kullanırlarımız ama kavak, o zamanın evlerinden fazla kavak çıkar, güzel, yumuşak ağaç. Onu kurt da yemiyor, Beyaz kavag... Ağacı devamlı ilkyazın keserlerimş. İlkbaharda ağaç yağlanma yaparımız o zaman, onun kabuğun rahat soyarlarımız. Hem de ağaç kurtları var ya, aç kurt derler ona ağaç kurdu onlar. Onlar yeme yaparımız ağacı. (İlkbaharda kesilirse kurt) yemez. (Kabuğu da) kolay soyulur.” (K.K.: Ahmet Abdül)

Yığma taş tekniği dağlık alanlarda yaygın bir şekilde karşımıza çıkar. Bu teknikte taşlar taşıyıcı olacak şekilde üst üste konularak duvarlar oluşturulmaktadır. İnşa edilen bu duvarlar hem taşıyıcı hem de mekânları birbirinden ayırıcı elemanlardır. Yığma taş duvarlarda kullanılan bağlayıcı madde içerisine saman katılmış olan çamur harcıdır. Duvar örgüsünde kullanılan taş genellikle moloz taştır ya da kabaca işlenmiş olan kaba yonu taştır. Yığma taş duvarların dayanım gücünün artırılması için uygulanan en önemli metot duvar örgüsü arasında sıklıkla atılan ve **kuşak** adı verilen yatay ahşap hatıllardır. Yapı ustaları taş duvarları çift cidarlı (çift yüzlü) olarak öreerek iki sıra arasında kalan boşluğu bol çamur ve kırma taşlarla doldurmuşlardır.

9. Yapı Ustalığı

Yapı faaliyetlerinde görev alan ve bu işi bir meslek olarak icra eden kişiler **usta** olarak adlandırılır. Bu kişiler bir binayı temelinden çatısına kadar inşa edebilecek kapasitede olan meslek erbaplarıdır. Ancak inşaat faaliyeti tüm ailenin ve hatta akrabaların ve komşuların da bizzat katıldığı; ailenin büyüklüğünün, ekonomik durumunun ve özel ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulduğu kolektif bir süreçtir. Ustalık genellikle babadan oğula aktarılan geleneksel bir meslektir. Ancak esasında ustalar da köyde ya da kasabada yaşayan diğer insanlar gibi toprak işleyen ve hayvancılık yapan bir çiftçidir. Ustalık ancak yılın uygun mevsiminde ve eğer iş varsa yürütülür.

Fotoğraf-17: Yüksek Mahalle Köyü-Ustalarca kullanılan aletler (AEGM Arşivi)

İnsan gücüne dayalı zor bir meslek olması nedeniyle yapıcılık işlerine ancak delikanlılığa adım atmış, bünyesi sağlam gençler dahil olabilir. Bir ustanın yanına çamırcı olarak giren ve amelelik yapmaya başlayan kişi bir yandan da ustadan yapıcılıkla ilgili çeşitli teknik bilgileri öğrenmeye başlar. Aynı zamanda yapıcılıkla ilgili aletlerin kullanımını, maliyetle ilgili hususları da (bir binada kullanılacak kerpiç sayısı, gerekli olacak taş, ahşap vs.) öğrenir. Yeteneğine bağlı olarak birkaç yıl içerisinde kalfa olarak çalışmaya başlayan genç 20'li yaşların ortasına geldiğinde artık usta olarak kendi başına iş alarak çalışmaya başlayabilir. Hevesi ve kabiliyeti olan gençlerin usta tarafından eğitilip yetiştirilmesi ile kuşaktan kuşağa aktarılan meslek genellikle babadan oğula geçmiş ya da hep aynı aileler tarafından sürdürülmüştür.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Fotoğraf-18: Dedeli Köyü- Ustalarca kullanılan aletler (AEGM Arşivi)

Ustalarca kullanılan başlıca aletler keser, bıçkı, çekiç, şakül, gönye, gınap, terazi ve metre'dir. İnşaat işlerinde yevmiyecilik ve kutura adı verilen götürü usulü karşımıza çıkar. Bununla birlikte en yaygın uygulama yevmiye usulüdür. İnşaat mevsimi ilkbaharda başlar ve sonbahara kadar devam eder. İnşaat ortamında sabah erkenden başlayan çalışma akşam geç saatlere kadar sürer⁹.

Yapı faaliyetlerinde Türk ustaların yanı sıra Makedon ustalar da –doğal olarak- yer almıştır. Bununla birlikte Balkan savaşlarından sonra başlayan ve günümüzde de süren göç olgusu Türk ustaların etkinliğini bir hayli azaltmıştır¹⁰.

10. Geleneksel İmar Hukuku

Yörüklerin yaşadığı köy ve kasaba gibi yerleşim yerlerinde, yerleşim yerinin gelişimini ve yapılaşma faaliyetlerini çok da katı olmayan bir düzen içerisinde tutmaya ve birlikte yaşamının getirdiği bir takım problem ya da husumetleri önlemeye veya çözmeye yarayan bazı temel kural ve kaidelerden müteşekkil olan geleneksel bir imar hukuku mevcuttur.

Yapı ustalarınca nesilden nesile aktarılan ve köy ve kasabalarda belli ölçüde farklılaşan bu sözlü hukukun özünü komşuya zarar vermemek ve ortak mülk ya da kullanım alanı olarak kabul

⁹“Sana lezim usta, çağırırısın, anlaşma yaparsın, yovmiyesi ne kaa, ona gore çalışır. Yemeği verirsin.” (K.K.:Süleyman İsmailov)

“Şimdi onu ustabaşı pazarlıyor, toplu yani hesap eder bu gadar bu gadar, ona bir şey para öder, bize bir günlük verdi.” (K.K.: Ahmet Abdül)

“Biz, bayramlarda çalışmazdık, bayramlarda çalışmazdık ama sabah yedi oldu mu başlardık, öğlende molamız saat 12 oldu mu mola verirdik bi iki saat. Kış günü bi saat verirdik molayı, yani dinlenme satımız vardı. Yani hemen şu aylara kadar (çalışırdı). Kar yağdı mı, buz buz çıkıncaya(?) kadar, buz şey etti mi, kırağı düştü mi buzlanıyor, o zaman bozuluyor nasıl olsa.” (K.K.: Ahmet Abdül)

“Saat sekizde (başlarız), Karanlık oluncaya ka (çalışırız). Akşam namazına kadar. Öğlen de yazlarda bi saat yemekten sonra dinlenme yaparız, sora akşam namazına kadar çalışırız.” (K.K.:Osman Recepov)

“(Ustalar) sabah yedide işbaşı yaparlar, akşama kaa. Öyle saat yok.” (K.K.:Süleyman İsmailov)

¹⁰“Makedon ustalar nası parladı burada? Eskiden varmış burada Türk ustalar. ondan sora 1954 yılında ne zaman başlarlar Türkiye'ye göç etmeye, usta şeyi azalmış burada, Makedonlar zati varmış, Makedon ustalar da Makedon köylerde çalışırlarmış. Bizim eee, benim doğduğum evde Makedon ustalar çalışmış yani yukarı köyde Kızımdoğan'da... E burada var bizim çalıştığımız yer Furka, yakın bi köy var, Makedon ustaları var, onlardan öğrendim.” (K.K.: Ahmet Abdül)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

edilen bazı sahaları (yol gibi) işgal edecek ya da daraltacak çeşitli müdahalelerden kaçınmak oluşturur¹¹.

11. Yapı Gelenekleri

Alan araştırması sırasında bölgede çeşitli yapı gelenekleri, ritüel ve uygulamalar tespit edilmiştir. Bu uygulamalar özellikle temel atılması ve çatının örtülmesi sırasında karşımıza çıkmaktadır.

En yaygın geleneklerden birisi temel çukurunun kazılmasından sonra bir kurban kesilmesidir. Kanı temel çukuruna akıtılarak kafası temele gömülen bu kurban, yapının felaket görmemesi ve kaza bela olmaması amacıyla kesilmektedir. Kurban, daha sonra parçalanarak eti pişirilerek ustalara yedirilir:

“...yalınız, kurban keseriz burda, usta ney işler, kendimizin bi sahibi için bir temele yani kalmış mı kesilir kurban...Kazadan beladan Cenabı Allah korusun deyi yani...Sağ köşeye kafa konur. Sağ köşeye, temele koyduk yani başını kafasını. Yani yere, temele koyarız gömeriz orda onu, kalır orda işte... Temelin dört köşesine onun kanını alır, yani kafayı, gez gezdiririz yani...(Etini) ustalara (yediririz)... başını temele gömdük..Kemiklerini yani toplayırız onları, epten atmayız.” (K.K.: Ramazan İsmailov)

“Temel kazıldı mi oyle bir bilmem ne niçin ney ama, adetti o... kurban verilir yeni ev kurulur, kurban verilir, tabi o evin işi. Saybisi uğramasın, onun için o; belaya, kazaya uğramasın. Ondan... O temelde peşin, temeller kazıldı mi başlamadan önce kuzu, koyun kesilir temelde. Oni da ustalar hem yer...” (K.K.: Süleyman İsmailov)

“...(Kurban)var, kan mecbur aksın. Koç kesen var, bazisi yetişmez, illa kan olsun diye oroz kesiyor, en küçük orozu kesiyor. Onun etini işte onun etini ustalar yer. (Kurbanın başı) temele, onu temele korlar. Sade başını korlar. Kanını oraya akıtırlar. Başını temele kıyarlar. Ama oni kimse da bilmez niçin koymış oni...(Kurban) ev yıkılmasınımı, bir ata olmasınımı. Atası da şu, yani yüksek kalktı mı usta falan düşmesin, bacağı kolu falan kırılmasın! Eee onların o zamanki anlattıklarına göre böyle şey etmiş de kesilmedik yerden bi hata çıkarılmış işte bi sorun olurumuş. Temele mecbur, temele başlayan epsi (Müslüman Türk, Ortodoks Makedon) kesiyorlar.” (K.K.: Ahmet Abdül)

¹¹“(Pencere) eskiden açılmazdı. açılmaz, komşuya. istediğin yere yapamazsın, istediğin yere pencere açamazsın. Benim evi yaptım, komşuya sordum cam, pencere bırakım mi o tarafa. Bırak dedi bana, Makedon idi o.” (K.K.: Süleyman İsmailov)

“(Komşunun yolunu kesecek şekilde bina inşa) edemezdin, eskiden de vermezlerdi. Onu vermiyorlar, ne bileyim onun var bir şeyi eee kendi yerine suyu bile evden akan su bile kendi yerine damlasın. Senin eger şöyle gelmiş olsa bir metre, yarım metre mecbur kendi tarafına kaçasın, bir de suyu hesap edesin.” (K.K.: Ahmet Abdül)

Fotoğraf-19: Kızıldoğan Köyü-Nazar amacıyla avlu kapısına yerleştirilen hayvan boynuzu (AEGM Arşivi)

Binanın örtü sisteminin yapılması sırasında ustaların çatıya bir bayrak asmaları ve çeşitli tekerlemeler söyleyerek bahşiş istemeleri de oldukça yaygın bir yapı geleneğidir. Bu bahşiş ev sahibi ve komşular tarafından verilen çeşitli dokumalar ya da bir miktar paradan ibarettir. Gelen her bahşiş sonrasında ustalar tekerlemeler söyler:

“...Evin çatısını kapatırken işte usta kıyar diker urda usta, belki bahşişler gelir söyler una iki (mani)... usta kıyar onu, bir de konu komşu bahşiş götürür, usta da o... Para, kimiler para verir, kimiler verir birengi (havlu), pırtı, basma gibi... Onları sora süyler kimden gelmiş demek, kimin adına gelmiş onları usta süyler orda...” (K.K.: Ramazan İsmailov)

“...Bahşiş ben istemiyorum ki! Komşular getiriyo kendileri. Çatıyı kurduktan sonra, sora kiremitler ... dizilir, letva deriz biz ona, kiremitleri yerleştirmek için, o zaman. (Bahşiş gelince) bağırırız o zaman; Çantmayı çanttuuk, üstünden şey bıraktuuk, Ramazan beyden bahşiş geldiüüü, ustayı sevindirdiüüü, Allah onu da sevindirsiin Gazdarın saygısını saymış - evi yaptırana gazda deriz biz- Sonra, tarlalara berekeet, ustalara kuvveet, verene de bereket vermeyene de bereket, ille verene daha çok bereket. Bu sözü söyleriz biz. Çatmakta, bahşiş geldiği zaman...” (K.K.: Osman Recepov)

“...(Bahşiş) istenir. Eee kıydu mi bu papazlari, maya o, mayalari koydu mi, o zaman yakınlari, dostlari bahşiş götürür. İki havlicik götürürler. Havlicik derler bizim burada, bez, kumaş, silinmek için. Kimisi havlu götürür. Kimisi para verir ne kaa gönlünden kopar! (Ustalar) asar onlari. Takilir çiçekler orda, yeşil dallar. E ordan çağırır, kimden götürür aber eder filanca kişi, bahşiş geldi, bu ismiyce konuşur kim verir, diyiverir oni, -Ey köylüler bahşişler geldi Asan Agadan, Asan ağadan, e peşkir mi ne verir diiverir, yahut bu kaa para verdi, böyle bu... Okalır ustalara, o sahibina gitmez ustalara kalır burada.” (K.K.: Süleyman İsmailov)

“İpi gerdi mi, em de bağıyor oraya bir şey, başlar aykırmaya. Ev sahibi, önce ev sahibi çıkarıyor şeyi, bahşişini ustaların. Şimdi o zaman verirler ne? O zaman bizde elde dokurlardı, biz deriz burda Türkiyede de diyorlar yani don-gomlek verirler, ama onlar yani İndistan ipliğinden dokunurduki İnt ipliği derlerdi ona, çok güzel yani, dokunuk. Ondan verirler, taktılar mı oraya bu başlar sonra aykıрмаğa: Der; eee ustalara kuvvet çift, çiftçilere, çiftçilere bereket filan kişiden işte bahşiş geldi onu getirdi bunu getirdi deyip isminle şeyediir işte ustalara kuvvet diye başlayıp. Hiç şey etmez usta, normal şeyine bakar, işine bakıyor. Zati ustayı da onun zamani yok, o zaman ustayı da ötekisi uyarir, uyarıyor yani. Eee der adam seni bekliyor, ade konuş bakalım. E der felan kişiden bahşiş getirdi ustaları sevirdirdi bilmem ne, e çiftçilere bereket, o çiftçilere kuvvet ovalara bereket falan fıstık onları konuşur yani.” (K.K.: Ahmet Abdül)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Fotoğraf-20: Yüksek Mahalle Köyü-Nazarlık olarak kullanılan at nalı (AEGM Arşivi)

Yörük yerleşmelerinde ev, ambar, ahır, samanlık gibi halk mimarisi ürünlerini ve içinde yaşayan ya da onu kullanan maliklerini nazardan korumak amacıyla uygulanan bir çok pratik mevcuttur. Bunların en yaygın olanları evin saçağına ya da kapı üstüne hayvan kafası ve at nalı asılmasıdır.

12. Sonuç

Mimari açıdan Makedonya Yörük köylerinin Türkiye (özellikle Batı, İçbatı ve Güney Anadolu) ile büyük benzerlikler gösterdiği gözlemlenmiştir. Yapı tekniği, mekânsal organizasyon, fonksiyon, iç donanım ve geleneksel mimarlık terminolojisi büyük ölçüde benzeşmektedir. Yörüklerin Anadolu'dan Rumeli'ye göç ettirilmiş bir topluluk olmasının yanı sıra 500 yıl süren ve her açıdan olduğu gibi kültürel açıdan da Balkanları etkileyen Osmanlı hâkimiyeti bu benzerliğin altında yatan en önemli nedendir.

Yapı terminolojisindeki benzerlikler Makedonya'da yaşayan Yörük gruplarının en azından bir kısmının henüz Anadolu'da iken yerleşik hayatı seçtiğini, daha sonra bir takım nedenlerle göç ettirilerek Balkanlarda iskân edildiğini ve bu yolla Anadolu'da edindikleri yapı bilgisi ve terminolojisini Balkanlar'a taşıdıklarını düşündürmektedir. Ayrıca yapı kültürüne ilişkin Türkçe terminoloji büyük ölçüde Makedoncaya da aktarılmıştır.

XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yöreye has halk mimarisi geleneği büyük ölçüde değişime uğramıştır. Bunun en büyük nedeni modern yapı teknikleri ve malzemelerinin yaygınlaşması ile sosyo-ekonomik gelişmelerdir. Yaşanan bu süreç içerisinde konutlar kırsal niteliklerini yitirerek mekansal organizasyonları (helanın konutun iç bünyesine alınması, ayat veya anay adı verilen sofanın işlevini yitirerek yerini salon olarak nitelendirebileceğimiz mekana bırakması, zemin katların yaşama alanı olarak kullanılmaya başlanması, odaların çok işlevli mahiyetini yitirmesi, modern manada banyo ve mutfak mekanının konut planlamasına dahil edilmesi vb.) büyük ölçüde değişikliğe uğramış ayrıca bazı yapı türleri fonksiyonlarını yitirerek yok olmuştur. Ancak bugün dahi inşa faaliyetleri büyük ölçüde yerel yapı ustaları eliyle gerçekleştirilmekte ve ustalık geleneği modern çağa ayak uydurarak bir şekilde kendisini devam ettirmektedir.

YEREL MİMARİ TERİMLER:

Halk mimarisi olgusunun Türk coğrafyasının farklı bölgelerinde, farklı şartlarda yeşerip gelişmesinin getirdiği zenginlik ve çeşitlilik, yapı ve yapı sanatı ile ilintili terimlerde de yeknesak bir düzenin oluşmasını engellemiş, aynı veya benzer öğelerin değişik bölgelerde değişik

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

sözcüklerle ifade edilmesi neticesini doğurmuştur. Makedonya’da da mimarlıkla ilgili yöreye özgü bir kavramlar silsilesi mevcuttur.

Ağır/Ahır: 1. Hayvana yem verilen ağaç yalak. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü) 2. Çeşme yalağı. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Amamlık: Banyo yapmaya mahsus yer. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Anay: 1. İki katlı evlerde dış sofa şeklinde düzenlenmiş mekân. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü) 2. İki kat ev. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Anayaltı: İki katlı konutlarda hayvanların beslendiği zemin kat. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Anay odası: Evin ikinci katında yer alan oda. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Avır/Avur: Hayvan bakılan mekân.(Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası)

Avli: Avlu. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Ayat: Konutların üst katında, odalar arasında yer alan ve sofa görevi gören mekân. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Baca: Ocak. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Bel ağacı: Çatı konstrüksiyonunun yapımında kullanılan ağaç kiriş. (Makedonya Cumhuriyeti Valondova İli Dedeli Köyü)

Besleme: Taş duvarların muhkemliğini arttırmak amacıyla duvar arasına yerleştirilen ahşap eleman. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Biçki: İnşaat işlerinde kullanılan büyük testere. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Bunar: Çeşme. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Çamırcı: İnşaat sırasında ustaların yanında amelelik yapan kişi. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Çamır/Çamur: İnşaatlarda harç olarak kullanılan su, toprak ve saman karışımı. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Çantma: Ağaç elemanları geçmelerle birbirine bağlamak. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Çeşme: Çeşme. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Dermen: Değirmen. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Dil tahta: Uygun boyutlarda biçilerek hazırlanmış olan kereste. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Dört su: Kırma çatı. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Döşeme ağacı: Zemin katla üst kat arasında taban oluşturmak amacıyla kullanılan ağaç kırımlar. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Eğrek: Küçükbaş hayvanların bakıldığı yer. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Fener: Gaz lambası. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Firenk kiremidi: Fabrika mamulü kiremit. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Fuga: Yapı taşlarının derz kısmı. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Gazda: Ev yaptıran kişi. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Gırnap: Yapı ustalarının inşaat sırasında kullanılan ip. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Hizbe: Büyükbaş hayvanların bakıldığı yer. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

İki su: Beşik çatı. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

İşpora: Kuzine tarzı soba. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

İşbarat: Kuzine tarzı soba. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

İvritza: Yapı ustalarının inşaatlarda kullanılan gönye. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Kalıp: Kerpiç kesmek amacıyla kullanılan ahşap gereç. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kapaklık: Ocakta ekmek yapılan sac. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Kara kiremit: Geleneksel teknik, yöntem ve malzemelerle imal edilmiş olan alaturka kiremit. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Kenev: Tuvalet. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kınap: Yapı ustalarının inşaat sırasında kullanılan ip. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kırevet: Ağaçtan yapma sedir. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kırmızı toprak: Kerpiç yapmak amacıyla kullanılan bir tür toprak. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Kışla: Hayvan bakmaya mahsus yapı. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Kiriş: Büyük taban ağacı. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası)

Koca ev/Koca içeri: Tek katlı konutlarda içerisinde büyük bir ocak bulunan ayrıca hububat sandığını da ihtiva eden geniş mekân. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kolba/Koliba: Kulübe. Bunlar hayvan bakmak için kullanılır. Samanlığı ve ağılı vardır. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Kuma: Dört su adı verilen kırma çatılarda, çatının üst bölümü. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kuma ağacı: Çatıyı ayakta tutmaya yarayan ağaç dikme. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Kuru taş: Harç kullanılmadan örülen taş duvar. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kuşak: Taş duvarların muhkemliğini arttırmak amacıyla duvar arasına yerleştirilen ahşap eleman. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Kutura: İnşaatlarda uygulanan götürü usulü ihale biçimi. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Kümbet: Soba. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası)

Lamba: Gazayağı yakılan aydınlatma aracı. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Letva: Kiremitaltı tahtası. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Los: Kapı arkasına verilen dayak sistemi. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Mancılık: Büyük taşları kaldırmak amacıyla kurulan düzenek. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Maiyya: Mahya ağacı. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Merteg: (Valondova İli Dedeli Köyü)

Metro: Metre. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Mih: İnşaatlarda da kullanılan demirci yapması büyük çivi. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Mistire: Mala. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Moloz: Yapı taşı olarak kullanılan işlenmemiş taş. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Ocaklık: Ocak. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Oluklu: Alaturka kiremit. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Papaz: Çatı konstrüksiyonunu ayakta tutması amacıyla kullanılan büyük ağaç dikme. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Pardı: 1. Tavan. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü) 2) Çatı yapımında kullanılan ağaç kabukları. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Payvanta: Ahşap çatıklı yapılarda, çapraz bağlantı elemanı. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Pençere: Pencere. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Pileve: Harç olarak kullanılan çamur yapılırken içerisine katılan saman. (Ustorumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Poniçsa/Ponitza: Ekmek yapılan bir tür fırın. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası)

Porta: Çift kanatlı büyük avlu kapısı. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Reze: Madeni kapı kilidi. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası)

Sacak: Üçayak, sacayak. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Sergen: Evin iç duvarlarında yer alan raf. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Sitol: Ağaç oturak. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Su: Çatının eğimli yüzeylerini belirtmek amacıyla kullanılan terim. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Şevk: Gazyağı yakılan, küçük boyutlu aydınlatma aracı. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası)

Şipori: Ekmek pişirmeye mahsus fırın yapısı. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Ştranga: Taş kırmak amacıyla kullanılan büyük demir balyoz. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Şakir: Şakül. (Valondova İli Dedeli Köyü)

Şupa: Saman ve diğer hayvan yemlerinin muhafaza edildiği ağaç yapı. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Şuşara/Şuşalla: Tütün kurutmak amacıyla kullanılan ve ağaçların birbirine çakılmasıyla oluşturulan konstrüksiyon. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Tavan kirişi: Binaların tavanı yapılırken duvardan duvara yatay olarak atılan büyük ağaç taşıyıcı. (Radoviş İli Konce Kasabası)

Tezgere: İnşaat malzemesi taşımak amacıyla kullanılan, dört kollu, ahşap gereç. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Tırıska: Bataklık yerlerde yetişen ve saza benzeyen bir tür ot. Evlerin tavanının yapımında kullanılır. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Topuz: Taş kırmak amacıyla kullanılan demir balyoz. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Tulumba: Çekül. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü)

Visak: Çekül. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Dedeli Köyü)

Yapı: Bahçe çiti. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Yasla: Hayvanlara yem yedirilen ağaç yalak. (Usturumca İli Vasileva Belediyesi Yüksek Mahalle Köyü, Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Yerevi: Tek katlı konut. (Valondova İli Kızıldoğan Köyü, Valondova İli Dedeli Köyü)

Yüklük: Yatak, yorgan gibi malzemelerin muhafaza edildiği alan. (Radoviş İli Konce Kasabası, Valondova İli Kızıldoğan Köyü)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

SÖZLÜ KAYNAKLAR

- 1) Ahmet ABDÜL, 1946, Kızıldoğan Köyü doğumlu (Dedeli Köyünde yaşıyor), İlkokul mezunu, Evli, 5 çocuk, Yapı ustası.
- 2) Ramazan İSMAİLOV, 1944 Yüksek Mahalle Köyü doğumlu, İlkokul mezunu, Evli, 2 çocuk, Çiftçi.
- 3) Süleyman İSMAİLOV, 1942, Konce Kasabası doğumlu, Ortaokul mezunu, Evli, 3 çocuk, Yapı ustası.
- 4) Niyazi KELEŞOV, 1968, Kızıldoğan Köyü doğumlu, Ortaokul mezunu, Evli, 3 çocuk, Çiftçi.
- 5) Davut RECEPOV, 1946, Yüksek Mahalle Köyü doğumlu, İlkokul mezunu, Evli, 3 çocuk, Çiftçi.
- 6) Osman RECEPOV, 1957, Yüksek Mahalle Köyü doğumlu, İlkokul mezunu, Evli, 3 çocuk, Yapı ustası.

AEGM-Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi

CD2009.0005, YB2009.0051, YB2009.0052, YB2009.0053, YB2009.0054.

KAYNAKÇA

- AHMED, Oktay (1999), **Makedonca Sözlükte Türk Etkileri**, Üsküp: Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Blaje Koneski Filoloji Fakültesi Yüksek Lisans Seminer Çalışması.
- AKIN, Nur (1995), “Osmanlı Döneminde Anadolu Konutuyla Balkan Konutu Arasındaki Ortaklıklar”, **Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme**, İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- AKIN, Nur (2001), **Balkanlarda Osmanlı Dönemi Konutları**, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- BEDİR, Aydın (2007), **Makedonya’da Bir Türk Yerleşmesinin Coğrafi Etüdü: Vrapciste**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- BEKTAŞ, Cengiz (2001), **Halk Yapı Sanatı**, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- DAVULCU, Mahmut (2009), “Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi ve Ustalık Geleneği Üzerine Bir İnceleme”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 17 (2), 687-706.
- ELDEM, Sedat Hakkı (1984-86-87), **Türk Evi, I-II-III**, İstanbul: TAÇ Yayınları.
- GÜNAY, Reha (1998), **Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri**, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- HASOL, Doğan (1990), **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- OĞUZ, Burhan (2001), **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri/İnşa Isıtma ve Aydınlatma Teknikleri**, İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.
- ÖZGÜÇ, Nazmiye-E. TÜMERTEKİN (2006), **Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân**, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

-
- SAATÇI, Suphi (1997), “Halk Mimarisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- SÖZEN, M.-U. TANYELİ (1992), **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- SÖZEN, M.-C. ERUZUN (1996), **Anadolu’da Ev ve İnsan**, İstanbul: Emlak Bankası Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

